

२१-१०-१९४३

६९-४३

REGISTERED No. B. 3434

जाहिरातीचे दर.

साप्ताहिक पत्र्यावर चोकराची
करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(टपाल इंग्रालि माफ)
किरकोळ अंकित
दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ९

पुणे, बुधवार, तारीख ६ ऑक्टोबर, १९४३

अंक ४०

विमेदारांच्या मालकीची
दि सुप्रीम म्युच्युअल अॅशुअरन्स कंपनी
लिमिटेड, मुंबई.

पश्चिम हिंदुस्थानांतील ही अग्रेसर विमा संस्था
एजन्सीकरिता आणि विम्याकरिता सर्वच पसंत करतात. —अधिक माहितीसाठी लिहा,
हेड ऑफिस—मुंबई. : : पुणे ऑफिस—७, नागेश पेठ.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

उहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

पूना गेस्ट हाऊस

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक

महाफुडाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

गिरगांव

मुंबई नं. ४

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

हातपाय चालतात तोंवर

म्हातारपणची तरतूद करणे अवश्य आहे. चांगल्या कंपनीत उतरलेला विमा हा एन वेर्डी उपयोगी पडतो. या संबंधात आपणांस कसलीही माहिती पाहिजे असल्यास आम्हांकडे विचारा. आम्ही सर्व सुलासा करून योग्य मार्ग दाखवू.

मॅनेजर,

वेस्टर्न इंडिया विमा कंपनी, लि.
सातारा शहर.

पुणे शाखा-१७९ बुधवार, लक्ष्मीरोड, पुणे २.

फणसपोळी, आंबेपोळी किरकोळ व ठोक मिळेल.

द. ना. हेर्जाब, : : २० शुक्रवार, पुणे २.

विविध माहिती

पो. ऑ. सेव्हिंग बँकेचा व्याजाचा दर

पोस्ट ऑफिस सेव्हिंग बँकेचा व्याजाचा दर १ ऑक्टोबर, १९४३ पासून वाढविण्यांत आला आहे. ज्या सात्यांत दररोज किमान २०० रुपये तरी शिल्लक आहेत, अशा सात्यांतील रकमेवर २% व्याज दिले जाईल.

दौंड बारामती रेल्वे कं. लि.

३१ मार्च, १९४३ अखेर संपलेल्या वर्षी वरील कंपनीस, मार्गात शिल्लकी नफा भरून, १,०१,८८३ रुपये नफा झाला. संबंध वर्षांचे ४३% डिव्हिडंड मार्गादारांस मिळाले. त्यांतून कर वजा व्हावयाचा आहे.

पाचोरा जामनेर रेल्वे कं. लि.

वरील कंपनीस ३१ मार्च, १९४३ अखेर संपलेल्या वर्षी ९७,१७७ रुपये नफा झाला. मार्गादारांस ४३% डिव्हिडंड मिळाले. त्यांतून कर वजा व्हावयाचा आहे.

तिळाची लागवड

लागवड (१९४३-४४) १८,१६,००० एकर
" (१९४२-४३) १७,२७,००० "

वरील लागवडीपैकी २६.३०% लागवड संयुक्त प्रांतांत, १५.६ मद्रास प्रांतांत व १०.६ मुंबई प्रांतांत होते.

मद्रास सरकारने स्टॅप ह्यूटी वाढविली

फाजील चलनवृद्धीस आळा घालण्याचे उद्देशाने मद्रास सरकारने स्टॅप ह्यूटी वाढविली आहे.

मुझमुगाच्या विकासा अंदाज

लागवड (१९४३-४४) २८,०७,००० एकर
" (१९४२-४३) २८,०९,००० "

मुझमुगाच्या लागवडीपैकी ४२.४% लागवड मद्रास प्रांतांत व २७.९% मुंबई प्रांतांत होते.

कराचा जनतेवरील बोजा

	वर्षअखेर	दरमाणशी बोजा (पौंड)	
		(प्रत्यक्ष)	(अप्रत्यक्ष)
ग्रेट ब्रिटन	३१-३-४३	३४	१८
अमेरिका	३०-६-४३	३४	७
कॅनडा	३०-३-४३	२८	१२

कागदाची बचत

ग्रेट ब्रिटनमधील पोस्ट सातें आपल्या टेलिफोनच्या गिन्हाइ-कांस प्रत्येक तिमाहीचे अखेर इतिहासे तक्ते पाठवित असे. आतां हे तक्ते प्रत्येक सहामाहीस घाडण्यांत येतात त्यामुळे ४० लक्ष तक्त्यांचा व पाकिटांचा कागद दरसाल वाचेल. कारकुनी कामहि कमी होईल.

अमेरिका चीनला २० कोटि डॉलरचे सोने देणार

अमेरिका विमानमार्गाने सुमारे २० कोटि डॉलर किंमतीचे सोने चीनला पोचविणार आहे. फाजील चलन वाढीस आळा घालण्यासाठी नव्या कर्जास आधार म्हणून त्याचा चीनला उपयोग होईल व कांही सोने बाजारांत विकून कांही चलन त्या मार्गे सरकारला सेचता येईल.

बंगाल सरकारला इंपीरिअल बँक कर्ज देणार

इंपीरिअल बँक बंगाल सरकारला १६ कोटि रुपये कर्जाक देणार आहे, त्याचा उपयोग १५ लक्ष मण धान्य विकत घेण्याकडे करण्यांत येणार आहे.

सिसिलीमधील चलन

संयुक्त राष्ट्रांनी भूमध्य समुद्रातील प्रदेश जिंकले आहेत. तेथील चलनाची व्यवस्था अलाइड मिलिटरी फिनेन्शियल एजन्सीकडे आहे. इटलीकडून घेतलेल्या प्रदेशांत ह्या एजन्सीने नवीन "लिरा" चलन सुरू केले आहे. चढाई करणाऱ्या फौजांनी नव्या चलनाच्या नोटा बरोबरच नेल्या होत्या. त्या आतां सिसिलीत प्रसृत झाल्या आहेत व त्यांस कायदेशीरपणा देण्यांत आला आहे. १ पौंड = ४०० लिरा व १ डॉलर = १०० लिरा असे प्रमाण ठरविण्यांत आले आहे.

इटलीचे राजेसाहेब पृथ्वीपति !

इटलीचे राजे व्हिक्टर इमॅन्युएल ह्यांनी स्वतःची "बादशहा" ही पदवी अद्याप सोडलेली नाही. त्यांनी अजून ठेवलेल्या पदव्यांचा शब्दशः अर्थ केला, तर त्यांचे आज फ्रान्स, स्पेन, इंग्लंड, ग्रीस जेरुसलेम, हॅबर्ग ह्यांवर प्रभुत्व चालते, असे दिसून येते. "पृथ्वीपति" अशीही पदवी अद्याप त्यांस भूषवित आहे ! पदव्या व प्रत्यक्ष परिस्थिति ह्यांचेमधील तफावत ह्याहून अधिक किती असणार !

३ टन वजनाच्या द्विभ्यांची निर्गत

एकूण १३ कोटि कॅरटचे ३ टन हिरे औद्योगिक उपयोगासाठी आफ्रिकेतून कॅनडाकडे पाठविण्यांत आले आहेत.

कलकत्ता शहरांत ऑटोमॅटिक टेलिफोन

कलकत्ता शहरांत टेलिफोनचा ऑटोमॅटिक एक्सचेंज बसविण्याचे हिंदुस्थान सरकारने ठरविले आहे.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ३१४	जवाबदार कोण १-विमा
२ गिरणीवाल्यांचा नफा व कापडाची किंमत ३१५	कायद्याच्या २९ व्या कलमाचा अर्थ-लिमिटेड कंपनीचा प्रामोयोग ...
३ इन्कम टॅक्सबाबत एक निवाडा ... ३१६	७ ब्रिटिश विश्वविद्यालयांतील विद्यार्थी ... ३१८
४ घेट ब्रिटनमधील औद्योगिक बांधणे ... ३१६	८ मुंबईच्या गिरण्यांचा नफा ... ३१८
५ श्री. किणीवाल्यांचा इशारा ३१६	९ तरुण धंदेवाल्यांचे सभोवार निरीक्षण ... ३१९
६ स्फुट विचार ... ३१७	
सिंधमधील महापुगस	

अर्थ

बुधवार, ता. ६ आक्टोबर, १९४३

गिरणीवाल्यांचा नफा व कापडाची किंमत

मुंबई इंडस्ट्रिअल कोर्टाने अहमदाबाद येथील गिरण्यांतील कामगारांना एप्रिल १९४० मध्ये महागाई भत्ता देण्याबद्दल सप्टेंबर, १९४१ मध्ये न्याय न्याय केला. गिरण्यांची आर्थिक परिस्थिती महागाई भत्ता बदलण्याची आवश्यकता निर्माण होण्याइतकी पालटली आहे, असे गिरणी मालक संघ व कामगार संघ ह्यांपैकी कोणासहि वाटले तर भत्ता चालू ठेवावा की त्यांत बदल करावा, हे इंडस्ट्रिअल कोर्टाकडून ठरवून घ्यावे, असे उभयपक्षांनी तेव्हा ठरले होते. त्याप्रमाणे गिरणीवाल्यांच्या संघाने मुंबई इंडस्ट्रिअल कोर्टाकडे अर्ज करून महागाई भत्ता कमी करण्यात यावा, अशी मागणी केली. गिरणी मालक संघाच्या बाजूने श्री. एम. सी. सेटलवाड ह्यांनी वकीलपत्र घेतले होते. त्यांचे म्हणणे असे, की आता अहमदाबाद येथील गिरण्यांतील शेकडा १०-८९ माग लष्करी भागणीचे कापड काढण्यात गुंतलेले आहेत व शेकडा ४५-११ मागांवर स्टॅन्डर्ड क्लॉथ चालू आहे. म्हणजे, फक्त ४४% माग लष्कराच्या भागणीचे कापड तयार करण्यासाठी उपलब्ध आहेत. लष्करी भागणीचे कापड व स्टॅन्डर्ड क्लॉथ ह्यांवरील नफ्याचे प्रमाण अत्यंत मर्यादित आहे व राहिलेल्या कापडापैकी बऱ्याच जातीच्या कापडाच्या कामाला मर्यादा सरकारने ठरवून दिल्या कारणाने, त्यांतहि फारशी किफायत राहिलेली नाही. महागाई भत्त्याचे मूळ प्रमाण प्रथम ठराविले त्यावेळी व त्यांत सप्टेंबर, १९४१ मध्ये वाढ केली त्या प्रसंगीहि, पुढे रहाणीच्या सर्वांचे मानांत इतकी चढ होईल, अशी मुळाच अपेक्षा नव्हती. तेव्हा महागाई भत्त्यांत ४५% काढ करावी, अथवा इतर योग्य व न्याय्य महागाई भत्ता ठरवून टाकावा असे श्री. सेटलवाड ह्यांनी प्रतिपादन केले. अहमदाबाद येथील गिरण्यांची परिस्थिती जुलै, १९४१ च्या वेळच्या परिस्थितीपेक्षा आज वाईट आहे; एप्रिल १९४० च्या सुमाराच्याच परिस्थितीशी तिची तुलना करणे योग्य होईल. १९४१ साली गिरण्यांना १०० रुपयांच्या भांडवलावर १६ रुपये नफा

मिळाला; १९४३ मध्ये १९८ रुपयांवर २१ रुपये मिळतील अशी अपेक्षा आहे. म्हणजे नफ्याचे प्रमाण १६% वरून ९.७०% वर उतरत आहे, असे त्यांनी सांगितले.

इंडस्ट्रिअल कोर्टाने नफ्याचे प्रमाण काढण्याच्या वरील पद्धतीवर टीका केली आहे. व्यापारी कांहीं किंमतीच्या मालाची खरेदी करून, त्यावर नफा मिळवून माल विकतो. खरेदीच्या रकमेवर किती नफा सुटतो, ह्यावरून नफ्याचे प्रमाण काढण्यात येते. गिरणीवाला कच्चा माल विकत घेऊन व त्याचा पक्का माल बनवून तो विकतो. उत्पन्न व खर्च ह्यांतील तफावत म्हणजे नफा होय; तथापि खेळत्या भांडवलाशी त्याचे पटणारे प्रमाण हे नफ्याच्या प्रमाणाचे खरे निर्दर्शक नाही. कंपनीत गुंतलेल्या भांडवलाशी काय प्रमाण पडते, हेच पाहिले पाहिजे असे कोर्टाने म्हटले आहे. कच्च्या मालाच्या खरेदीसाठी लागणाऱ्या खेळत्या भांडवलावरील व्यय ही एक खर्चाची बाब होय. कंपनीच्या गुंतलेल्या भांडवलावर किती नफा सुटतो हे पहावयाचे असते. खेळत्या भांडवलाशी त्याचा संबंध लावावयाचा नाही. १९८ रुपये कच्च्या मालावर खर्चून कंपनीस २१९ रुपये मिळाले, तर १९८ रुपयांवर २१ रुपये सुटले असे म्हणणे संयुक्तिक नाही. गिरणीवाल्यांनी ज्या पद्धतीने नफा कमी होत चालला आहे, असे दाखविण्याचा प्रयत्न केला, त्या पद्धतीप्रमाणेहि १९४१ साली १६.७% नफा झाला तर १९४३ साली तो वस्तुतः १५% होतो. १९४१ चे मानाने आताची अहमदाबाद गिरण्यांची परिस्थिती ज्यास्त वाईट झालेली नाही, असे सांगून कोर्टाने गिरणीवाल्यांचा अर्ज नामंजूर केला.

अहमदाबादच्या गिरणीवाल्यांच्या कैफियतीवरून, इंडस्ट्रिअल कोर्टाच्या निवाड्यावरून आणि अहमदाबाद येथील गिरण्या व कामगार ह्यांच्या आर्थिक परिस्थितीवरून असे दिसते, की गिरणीवाल्यांस नफा भरपूर सुटत आहे; सरकारी नियंत्रणामुळे त्यास थोडाफार आळा बसला असला तरी अद्याप नफ्याचे प्रमाण कमी झालेले नाही; कामगार सुस्थितीत आहेत; सरकारासहि करांचे रूपाने चांगली मिळकत होत आहे परंतु बिचाऱ्या सामान्य नागरिकांस मात्र कापड खरीदतांना भरमसाट किंमत यावी लागत आहे. अहमदाबाद येथील सामान्य कामगारांसहि आता ७३ रुपये महागाई भत्ता मिळणार आहे असे समजते. मूळ पगार सुमारे ३० रुपये, महागाई भत्ता ७३ रुपये व वार्षिक बोनसचे सुमारे १०० रुपये मिळून कामगारांना दरमहा किमान १०० रुपयांवर प्राप्ती होऊ लागली आहे. पूर्वी महागाई भत्त्याचे मान ठरविण्याचे तत्त्व गिरणीवाले व कामगार संघ ह्यांच्या संमतीने ठरले, तेव्हा रहाणीच्या सर्वांच्या वाढीचे प्रमाणांत महागाई भत्ता वाढावा असे उभयपक्षांनी मान्य केले. रहाणीच्या सर्वांचे मान इतक्या भरमसाटपणे वाढेल, अशी गिरणीवाल्यांची तेव्हा कल्पना नव्हती व त्यामुळे कामगारांना याच्या लागणाऱ्या भत्त्याचा आंकडा त्यांना आता जबर वाटू लागला आहे. कामगारांच्या रहाणीच्या सर्वांचे मान वाढले असते, तरी महागाईमुळे व जिनसांच्या दुर्भिक्षतेमुळे पूर्वी ते ज्या जिनसा खरेदी करत असत त्या ते आता विकत घेत नाहीत आणि त्या कारणाने कामगारांचा मिळणारा भत्ता भरपूर ठरतो. इतका मोठा भत्ता देऊनहि त्यांचा गिरणीवाल्यांच्या नफ्यावर प्रतिकूल परिणाम होत नाही, ह्याचा अर्थ काय ? उत्पादन खर्च वाढला असला तरी विक्रीची किंमत त्याहिपेक्षा ज्यास्त वाढली आहे असा त्याचा निष्कर्ष आहे. म्हणजे, बिचाऱ्या गिऱ्हाइकांचे डोक्यावरच हा सर्व बोझ बसत आहे. कामगारांचा

महागाई मत्ता कमी झाल्यामुळे कापडाची किंमत उतरणार नसेल परंतु त्यामुळे गिरणीवाल्यांचा नफा मात्र कायम रहाणार असेल तर गिरणीवालांस त्यापासून कायदा काय ? इंडस्ट्रिअल कोर्टापुढे आलेल्या माहितीने ह्या प्रश्नावर चांगला प्रकाश पाडला आहे.

इनकम टॅक्सचाबत एक निवाडा

कमिशनर ऑफ इनकम टॅक्स, मुंबई वि. सर होमी मेहता

हकीकत:—ब्रिटिश इंडिया जनरल इन्शुरन्स नांवाची एक लिमिटेड विमा कंपनी होती. सर होमी मेहता हे त्या कंपनीचे डायरेक्टर होते. कंपनीच्या एकूण शेअर्सपैकी एकचतुर्थांश शेअर्स एकट्या सर होमींचे होते. सर होमी हे त्या कंपनीच्या मॅनेजिंग एजंटचे काम करीत असत व त्याबद्दल त्यांस वेतनही मिळत असे. त्या कंपनीची आर्थिक परिस्थिति विशेष समाधानकारक नव्हती. त्यांत एक मोठी रक्कम भरण्याचा त्या कंपनीवर प्रसंग आला. तेवढ्या रकमेची सोय करणे तितकेसे सोपे नव्हते. सर होमींनी तेवढी रकम आपल्यापासून कंपनीस बक्षीस दिली. सर होमींच्या उत्पन्नांतून ती रकम बजा घातली पाहिजे किंवा नाही असा मुद्दा उत्पन्न झाला म्हणून इनकम टॅक्स कमिशनरने हायकोर्टा-कडे ह्या रेफरन्स केला होता. व्यापार अथवा धंदा यांचे रक्षण करण्यासाठी सर्व करावी लागलेली रकम मजरा मिळू शकते हे आम्हांस मान्य आहे; परंतु ज्या व्यापाराचे रक्षण करण्यासाठी सर होमींनी रकम सर्व केली तो त्यांचा स्वतःचा व्यापार नसून त्या कंपनीचा होता. मॅनेजिंग डायरेक्टर ह्या नात्याने स्वतःस मिळत असलेल्या वेतनांत संड पडू नये ह्या उद्देशाने सर होमींनी कंपनीस वादांतील रकम बक्षीस दिली असे आम्हांस वाटत नाही. सर होमींचा तसा उद्देश असता तर त्यांनी ती रक्कम कंपनीस बक्षिसापेवजी कर्ज म्हणून दिली असती.

कंपनीत गुंतलेले भांडवल, मॅनेजिंग डायरेक्टर ह्या नात्याने मिळणारे वेतन व व्यापारातील नांबलौकिक व कीर्ति ह्या सर्वांचे रक्षण करण्यासाठी सर होमींनी वादांतील रक्कम सर्व केली असल्यामुळे ती मजरा मिळाली पाहिजे असा त्यांच्यातर्फे युक्तिवाद करण्यांत आला आहे. केवळ भांडवल व वेतन यांचे सुरक्षिततेसाठी जर सर होमींनी वादांतील रक्कम सर्व केली असती तर कदाचित् त्यांना ती रक्कम मजरा मिळू शकली असती, परंतु उद्योगधंद्यांत मिळविलेला लौकिक व कीर्ति यांस काळिमा लागू नये ह्या प्रधान हेतूने सर होमींनी वादांतील रक्कम कंपनीस बक्षीस दिली ह्याबद्दल वाद नाही. कीर्ति व लौकिक यांचे जतन व्हावे म्हणून सर्व करण्यांत आलेली रक्कम मजरा मिळू शकत नाही.

मत:—सर्व वादांतील रक्कम सर होमींना मजरा मागतां येत नाही असे आम्ही आपले मत देतो.

सारांश:—व्यापाऱ्याने अथवा उद्योगधंदा करणाऱ्या इतमाने व्यापारांतील अथवा धंद्यांतील आपला लौकिक व कीर्ति कायम राहावी या उद्देशाने सर्व केलेली रक्कम त्यास इनकम टॅक्स आकारतेवेळी सर्वांचे सदरांत मजरा मिळत नाही.

(“ न्यायबोध ” वरून)

ग्रेट ब्रिटनमधील औद्योगिक वांधे

ग्रेट ब्रिटनमध्ये १९३६ ते १९४२ ह्या मुदतीत झालेल्या औद्योगिक वांध्यांत कामगारांचे किती दिवस वाया गेले त्याचे आकडे प्रसिद्ध झाले आहेत; त्यावरून गेल्या सात वर्षांत १९१३ ते १९१९ च्या मानाने औद्योगिक वांध्यापासून कमी नुकसान झालेले दिसते. रहाणीचा सर्व आवाक्यांत ठेवून कामगारांना भरपूर वेतन देण्यांत आले व कारखान्यांस प्राप्तीहि चांगली झाली त्याचा हा परिणाम आहे. साली तुलनात्मक आंकडे दिले आहेत.

वर्ष	वाया गेलेले कामाचे दिवस	वर्ष	वाया गेलेले कामाचे दिवस
१९१३	९८,००,०००	१९३६	१८,३०,०००
१९१४	९८,८०,०००	१९३७	३४,१०,०००
१९१५	२९,५०,०००	१९३८	१३,३०,०००
१९१६	२४,५०,०००	१९३९	१३,६०,०००
१९१७	५६,५०,०००	१९४०	९,४०,०००
१९१८	५८,८०,०००	१९४१	१०,८०,०००
१९१९	३,४९,७०,०००	१९४२	१५,३०,०००

चालू वर्षाच्या पहिल्या सहामाहीत औद्योगिक वांध्यांचे प्रमाण जरा वाढलेले आढळते.

श्री. किणी यांचा इयारा*

“ सध्यांची युद्धपरिस्थिति बदलून शांतता प्रस्थापित झाली, तरी काही वर्षे बाजारभाव व व्यापार ह्यांत फारसा बदल होणार नाही व आपणांस व्यवहार आटोक्यांत आणण्यास सवड मिळेल, अशी कित्येकांची समजूत आहे. गेल्या महायुद्धानंतरच्या काळाचा अनुभव ह्या समजूतीचे मुळाशी आहे. गेल्या महायुद्धानंतर २० महिनेपर्यंत किंमती चढत गेल्या; चालू युद्धानंतर २० तास सुद्धा त्या टिकणार नाहीत; सर्व किंमती कोसळून पडतील. ह्या आगामी वादळास तोंड देण्याची तयारी आतांपासूनच केली पाहिजे. पावसाळा संपल्यानंतर ब्रह्मदेशावर चढाई करण्याची योजना आसण्यांत आली आहे. ती हाणून पाडण्यासाठी जपान अगोदरच कांहीं हालचाल करणे अशक्य नाही. त्यामुळे जपानचा पराभव कांहीं चुकत नाही. परंतु कलकत्ता शहरावर मागे छोटासा बॉंब हल्ला झाला, तेव्हा सोबरेलाची किंमत २९० वरून २१० वर आली, हे लक्षांत ठेवा. झालेल्या नफ्यावर संतुष्ट रहा. सत्तेवाजी करू नका.” कॅनरा बँक लि. चे असिस्टंट सेक्रेटरी मि. किणी ह्यांच्या छोटेल्या निबंधाचा हा मथितार्थ आहे. कॅनरा बँकेचे जनरल मॅनेजर, श्री. पी.एस. नायक, ह्यांनी त्यास प्रस्तावना लिहिली असून, बँकांनी कोणती सबरदारी घ्यावी, ते सुचविले आहे. रेल्वेने व आगबोटीने माल पाठवून, मालाचे किंमतीची हुंडी काढण्यांत येते व ही हुंडी बँक विकत घेते. परंतु, विशिष्ट परिस्थितीत वहातुकीच्या साधनांत व्यत्यय येतो व मालाची किंमतहि एकदम उतरते, अशा वेळी बँकांनी बरीच रकम अडवामस घेण्याची पद्धत ठेवणे जरूर आहे अशी त्यांची सूचना आहे.

* लेखक:—श्री. एम. एम. किणी, पृ. सं. २०, किंमत ८ आ.

स्फुट विचार

सिंधमधील महापुराच्या आपत्तीस
जबाबदार कोण ?

गेत्या वर्षांच्या पावसाळ्यांत सिंधू नदीस पूर येऊन सिंध-मधील एक तृतीयांश शेती पाण्याखाली बुडाली व हजारो घरे नाश पाऊन मालमत्तेचें प्रचंड नुकसान झालें. ह्या पुरासंबंधी चौकशी करण्याकरितां सर जी. डेव्हिस, सिंध चीफ कोर्टाचे चीफ जज्ज, ह्यांचें एक चौकशी कोर्ट नेमण्यांत आलें होतें. सकर घराणाचे वरचे बाजूस नदीवर बांधलेला महंमदाबाद हा बंधारा नीट तयार करण्यांत आला नव्हता, असें चौकशी कोर्टास आढळून आलें. नदीच्या पाण्याच्या पातळीचे वाढीचे प्रमाणांत बंधाऱ्याची उंची १९४० व १९४१ मध्ये वाढविण्यांत आली नाही; पुराचे वेळीं बंधारा कांहीं ठिकाणी फोडण्यांत आला तें योग्य झालें परंतु खिंडारें बंद करणें आवश्यक होतें, इत्यादि गोष्टी नमूद करून सिंधू नदीच्यावरील धरण व पाटबंधारें ह्यांवर लक्ष ठेवणाऱ्या सध्याच्या कमिशनची घटना बदलावी व त्याचें काम सुधारण्यांत यावें, असें चौकशी कोर्टानें सुचविलें आहे. सिंधू नदीवर सिंधप्रांताचें संबंध भवितव्य अवलंबून आहे, असें असतांही कमिशननें आपलें काम जबाबदारीनें बजावलेलें नाही असें चौकशी कोर्टानें नमूद केलें आहे. कमिशनच्या सभा क्वचितच भरत असत, कित्येक महत्त्वाच्या बाबीसंबंधी कमिशन पत्रव्यवहारानेंच निर्णय करी, त्या कारणानें सभासदांस नीट विचारविनिमय करण्यास प्रत्यक्ष सभासदांपुढें विचारासाठीं आला असता, तर कमिशन योग्य त्या सूचना देऊं शकलें असतें व आपत्ती टळली असती, असें चौकशी कोर्टानें म्हटलें आहे. महंमदाबाद बंधारा बांधणारे कंत्राटदार, त्याचप्रमाणें कांहीं सुपरिटेण्डेंट व एक्झिक्यूटिव्ह इंजिनियर ह्यांनीं आपलें काम नीट बजावले नाही, असा कोर्टाचा शेर आहे.

विमा कायद्याच्या २९ व्या कलमाचा अर्थ

हिंदी विमा कायद्याच्या २९ व्या कलमानें कंपनीला तिचे मॅनेजिंग एजंट, अॅक्चुअरी, ऑडिटर व ऑफिसर ह्यांस कर्ज देण्यास प्रतिबंध केलेला आहे. ह्या ऑफिसरची व्याख्या हिंदी कंपनी कायद्यानें केली आहे, त्यांत डायरेक्टर, मॅनेजर, मॅनेजिंग एजंट व सेक्रेटरी ह्यांचा समावेश होतो. "ऑफिसर" शब्दाचें अधिकृत स्पष्टीकरण आतांपर्यंत झालें नव्हतें. ह्यासाठीं विमा कंपन्यांनीं सुपरिटेण्डेंट ऑफ इन्शुरन्सकडे विचारणा केली. सुपरिटेण्डेंटनें आतां एक सक्च्युलर काढून, सरकारच्या मते विमा कंपनीचा "ऑफिसर" कोण ह्याचा खुलासा केला आहे. "ऑफिसर" ह्याची कायदेशीर व्याख्या करणें कठीण आहे, परंतु विमा कंपनीचे नोकरांत असलेल्याचा मासिक पगार सर्व अलावन्सेस घरून २५० रुपयांपेक्षा जास्त नसेल, त्यास केवळ मशतनीस, कारकून अथवा शिपाई असें संबोधण्यांत येत असेल, शिपायासेरीज इतर कोणाच्याहि कामावर देसरेस करण्याचे काम त्याचेकडे नसेल व त्यास आपल्या कामांत कारकून अथवा मशतनीस ह्यांची प्रत्यक्ष मशत होत नसेल, अशास दिट्टेले कर्ज गैरवाजवी आहे, असें सुपरिटेण्डेंट म्हणणार नाही. ह्यासंबंधांतील

अटीहि त्यांनीं सक्च्युलरमध्ये नमूद केल्या आहेत. कर्जदार नोकराचें कर्ज व त्यावरील व्याज ह्यांची बेरीज केव्हांहि त्याच्या दोन महिन्यांच्या पगारापेक्षा ज्यास्त भरता कामा नये, व कर्ज आणि व्याज हीं कमाल २४ मासिक हप्त्यांत वसूल झाली पाहिजेत. आपल्या पॉलिसीवरील कर्जावर ज्या दरानें कंपनी व्याज आकारते त्यापेक्षा ह्या कर्जावरील व्याजाचा दर कमी असतां कामा नये. बॅलन्स शीटच्या मुदतींत ह्या अटींचा केव्हांहि भंग झाला नाही, असें डायरेक्टरांनीं व ऑडिटरांनीं बॅलन्स शीट-बरोबर सर्टिफिकेट दिलें पाहिजे. विमा कंपनीनें ह्या संबंधांतील अटी मोडल्या तर तिला दिलेल्या वरील सवलती रद्द करण्याचा अधिकार सुपरिटेण्डेंटनें स्वतःकडे राखून ठेवला आहे. सरकारनें ठरवून दिलेली कर्जाची मर्यादा व कर्जावरील अटी हीं जाणखी सदळ असणें जरूर आहेत, अशी विमा कंपन्यांची मागणी आहे. कर्ज मिळण्यास पात्र असलेल्यांची संख्या ज्यास्त असावी, ह्या दृष्टीनें "ऑफिसर" शब्दाची व्याख्या मर्यादित करावी, असेंहि कंपन्यांचें म्हणणें आहे.

लिमिटेड कंपनीचा ग्रामोद्योग

ग्रामोद्योग संवर्धक मंडळ, लि. लिंब-गोवा, जि. सातारा, ह्या मंडळाच्या लोकसेवा व्हीव्हीग मिल्सचा चवथ्या व पाचव्या वर्षाचा ३१-७-४३ अखेरचा अहवाल व ताळेबंद आमचेकडे आला आहे. १९४१-४२ हे वर्ष मशिनरीच्या अडचणीमुळे व स्थानिक प्रतिकूल परिस्थितीमुळे गिरणीस वाईट गेलें, परंतु १९४१-४२ हे वर्ष बरेंच समाधानकारक गेलें. मंडळाचें वसूल भांडवल ५,९०० रुपयांच्या १५३ हजार रुपयांच्या ठेवी आहेत. १९४२-४३ मध्ये मंडळानें ३९३ हजार रुपयांची कापडाची विक्री केली व १९३ हजार रुपयांचा तयार व कच्चा माळ शिल्लक आहे. मशिनरीवरील घसारा ७४६ रुपये काढून निवळ नफा १०६७ रुपये झाला आहे. भागीदारांना चवथ्या व पाचव्या वर्षांचें मिळून ९% डिव्हिडंड मिळणार आहे. १२० रुपये रिझर्व फंडांत जाऊन ४३९ रुपये शिल्लक नफा पुढें ओढण्यांत येईल. लिंब गांवातील मिलचा हा उपक्रम कसा यशस्वी होत आहे, हें वरील वृत्तान्तावरून लक्षांत येईल.

१९४२-४३ मधील साखरेचें उत्पादन

हिंदुस्थानांत १९४२-४३ मध्ये एकूण १०,७०,००० टन साखरेचें उत्पादन झालें. १९४०-४१ मध्ये १०,९५,४०० टन साखर तयार झाली होती व १९४१-४२ मधील उत्पादनाचा आकडा ७,७८,१०० टन होता. लोकांमध्ये साखरेचा वाढता सप, वाढती लष्करी मागणी, लष्करी फौजांसाठीं निर्गतीची जरूरी, इत्यादि कारणांमुळे १९४२-४३ मध्ये साखरेचें उत्पादन वाढविण्याचा कसून प्रयत्न करण्यांत आला. तथापि, उसाचा तुटवडा व गुळास आलेला चांगला बाजारभाव, ह्यांमुळे साखर कारखान्यांस ऊंस विकण्याचें आकर्षण शेतकऱ्यांस राहिलें नाही. गुळाचा भाव उतरविणें, गुळाच्या वहानुकीवर नियंत्रण घालणें, गुळाचे वायद्याचे व्यवहार बंद करणें, साखरेची किंमत वाढविणें, दरमणी उसाची किंमत वाढविणें, इत्यादि मार्गांचा त्यामुळे अवलंब करून ऊंस साखर कारखान्यांत आकर्षण टागला. उताऱ्याचें प्रमाण बिहारमध्ये ११%, संयुक्त प्रांतांत १०.२%, व इतर ठिकाणी १०% आढळले. सर्व हिंदुस्थानाचें उताऱ्याचें प्रमाण १०.२८% पडलें; त्या पूर्वीच्या वर्षी तें ९.६९% होतें.

ब्रिटिश विश्वविद्यालयांतील विद्यार्थी

ग्रेट ब्रिटनमधील ऑक्सफर्ड व केंब्रिजसारख्या विश्वविद्यालयांतील विद्यार्थी बरेचपणे बेरोज असतात अशी तक्रार करण्यांत आली आहे. तथापि, द्या शिक्षण संस्थांतील बरेचसे विद्यार्थी शिष्यवृत्तीच्या सहाय्याने आपला अभ्यासक्रम चालवतात. युद्धापूर्वीच्या साली म्हणजे १९३८-३९ मध्ये इंग्लंड, स्कॉटलंड व वेल्स द्यांमधील सर्व विश्वविद्यालयांत मिळून ११ हजार पुरुष विद्यार्थी व ४ हजार विद्यार्थिनी दाखल झाल्या. त्यापैकी ४० टक्के सामान्य शाळांतून शिकून वर आलेले विद्यार्थी व विद्यार्थिनी होत्या. ब्रिटिश विश्वविद्यालयांत श्रीमान् कुटुंबांतील मुलांची मत्केदारी नसून त्यांत सामान्य स्थितीतल्या विद्यार्थ्यांसहि प्रवेश मिळतो हे सांगण्याचा वरील माहिती देणाऱ्या एका इंग्लिश साप्ताहिकांतील लेखकाचा उद्देश आहे. श्रीमान् लोकांस आपली मुले कॉलेजांत पाठवणे सहज परवडते आणि तेथे शिकून हे तरुण मोठ्या पगाराच्या जागा पटकावू शकतात अशी इंग्लंडमध्ये अनेक वर्षांची तक्रार आहे, हे येथे सांगणे आवश्यक आहे.

मुंबईमधील गिरण्यांचा प्रचंड नफा

मुंबईच्या गिरणी मालक संघाने आपल्या संघातील ६८ गिरण्यांचे १९४१ चे हिशेब एकत्रित करून व त्यांचा संयुक्त ताळेबंद व नफातोटा पत्रक ही तयार केली आहेत. त्यावरून असे दिसते, की ६८ गिरण्यांना एकूण ६ कोटी, ९४३ लक्ष रुपये नफा झाला. मॅनेजिंग पंजाबी त्यांस मिळवण्याचा अलावन्स व कमिशनपैकी १ लक्ष, ९७ हजार रुपये सोडून दिले आहेत, बे दिले नसते तर नफा ६ कोटी, ९२३ लक्ष रुपये राहिला असता. सालील तक्त्यांत पांच वर्षांचे तुलनात्मक आकडे दिले आहेत:-

वर्ष	नफा अथवा तोटा रु.
१९३७	-१८४३८८४
१९३८	+२१,४६,०००
१९३९	-२८,९४,६५८
१९४०	+५०,७२,२७२
१९४१	+६,९४,२७,७५०

प्रांतिक सरकारांच्या कर्जांची आजची परिस्थिति

३१-३-४३ रोजी नवी कर्जे उभारलेल्या चार प्रांतांची कर्जपरिस्थिति काय होती, हे सालील आकडे दर्शवितात.

एकूण कर्ज
(कोटि रु.)

मुंबई	२५.८१
पंजाब	३८.५१
मद्रास	१६.७५
मध्यप्रांत	६.१८

कॅम्प अँड कं. लि.

वरील कंपनीने ३१ मार्च, १९४३ अखेर संपलेल्या वर्षी ३४३ लक्ष रुपयांची विक्री करून ३३ लक्ष रुपये नफा मिळविला. त्यापूर्वीच्या वर्षी २४३ लक्ष रुपयांची विक्री होऊन १३ लक्ष रुपये नफा झाला होता.

पुणे जिल्हा को. लँड मॉर्गेंज बँक लि.

वरील बँकेचे भाग भांडवल २४,५४१ रुपये आहे. अहवालाचे वर्षी बँकेने २८,२५० रुपयांची २४ नवी कर्जे दिली. वर्षअखेर २९% येणे मुद्दत व १९% येणे व्याज थकवाची सद्दात होते. १९४० सालापासून असलेल्या प्रांतिक बँकेच्या थकवाची फेड अहवालाचे वर्षी पूर्णपणे झाली आहे. ५० लक्षादी प्रकरणे शिल्लक असून त्यांत गुंतलेली रकम ६५ हजार रुपये आहे. वर्षअखेर १,६१८ रुपये नफा झाला. त्यांतून भागीदारांस १३% डिव्हिडंड मिळेल.

श्रीलक्ष्मी सें. को. बँक लि., फलटण

वरील बँकेचे भाग भांडवल ६३,१४० रुपये असून तिचे रिझर्व व इतर फंड ९३३ हजारचे आहेत. ठेवींचा आकडा ९३ लक्ष रुपये झाला आहे. बँकेच्या जिंदगीपैकी १ लक्ष, ३७ हजार रुपये रोख व बँकांत असून १ लक्ष, २३ हजार रुपये बँकांत मुदतबंद ठेवींत व ५ लक्ष, ६५ हजार फलटणच्या सरकारी सजिन्यांत 'डेव' म्हणून आहेत. एकूण २ लक्ष, ७७ हजारांचे कर्ज दिलेले आहे. त्यापैकी १ लक्ष, ८१ हजार रुपये सहकारी पेढ्यांकडून येणे आहे. वर्षअखेर थकवाची ६० हजारांनी कमी झाली. वर्षअखेर बँकेस १०,७३३ रुपये नफा झाला. भागीदारांस ६३% डिव्हिडंड मिळणार आहे.

धुळे अर्बन को. बँक लि., धुळे

वरील बँकेचे वसूल भांडवल ९६ हजार रुपये असून तिचे रिझर्व व इतर फंड १३३ हजारचे आहेत. ठेवींचा आकडा ४३ लक्ष रुपये आहे. बँकेच्या एकूण ७३ लक्ष रुपयांच्या खेळत्या भांडवलापैकी २ लक्ष रुपये रोख व बँकांत शिल्लक आहेत. १३ लक्षांचे सरकारी व इतर रोखे आहेत व सुमारे ३ लक्ष रुपये सभासदांना कर्जाऊ दिलेले आहेत. वर्षअखेर १ लक्ष, ७३ हजारांची थकवाची आहे. थकवाचीचा आकडा सालोसाल कमी होत चालला आहे. वर्षअखेर बँकेस १५,३८८ रुपये नफा झाला. भागीदारांस ७३% डिव्हिडंड सुचविण्यांत आले आहे.

अर्बन को. बँक लि., सांगली

अहवालाचे वर्षी (जून, १९४२ ते मे, १९४३) वरील बँकेचे भांडवल ४०३ हजार रुपयांवरून ६१ हजारांवर गेले. ठेवींतहि ५०% वाढ होऊन त्यांची रकम ५३ लक्ष रुपये झाली. बँकेने ४३ लक्ष रुपयांची कर्जे दिलेली आहेत. थकवाचीचे कर्जाशी प्रमाण २.९% पडते. अहवालाचे साली बँकेस निवळ नफा ६,३९२ रुपये झाला. भागीदारांस ६३% डिव्हिडंड मिळाले.

सहकारी गणेशोत्सव, बारामती

वरील सहकारी गणेशोत्सवाच्या पांचव्या वर्षाच्या दहा दिवसांत स्थानिक लोकांचे अनेक कार्यक्रम करण्यांत आले होते. ह्यांत गायन, भजन, प्रवचन, सनईवादन, ऑर्केस्ट्री व पोवाडे इत्यादि निरनिराळे कार्यक्रम, श्री. धारपसाहेब, श्री. पवार साहेब प्रेसिडेंट व श्री. वासाकर सेक्रेटरी यांचे नेतृत्वाखाली उत्साहाने पार पडले. कार्यक्रम सर्वांस सुले होते. शेवटच्या दिवशी श्री. अण्णासाहेब सहस्रबुद्धे यांनी उत्सवास मदत करणाऱ्यांचे मनःपूर्वक आभार मानले.

तरुण धंदेवाल्यांचें सभोंवार निरीक्षण

संपादक महाशय 'अर्थ' यांसी—

सा. न. वि. वि. आपल्याला लिहावें असें बरेच दिवस मनांत आहे. पण पुरेशी फुरसत सांपडत नाही. अन् कांहींशी भीतिही वाटते.

आपण व आपले वाचक विद्वान्, व्यवसायी, अधिकारी. मी लिहिलेले वाचतील अन् म्हणतील, "अनुभवही अपरिपक्व तरुण लिहित आहे कांहीं तरी." असेलही कदाचित् तसें. म्हणूनच आपल्याला विचारण्याचा मोह अनिवार होतो. वाटतें, असें कां ? असें कसें चालेल ! अन् किती दिवस !

कॉलेजमध्ये असतांना अर्थशास्त्र माझा आवडीचा विषय होता. त्याच्या परिशीलनेच असेल कदाचित्. उद्योगधंदे, व्यापार-उद्दीम मला जिव्हाळ्याचे वाटतात. आपल्या महाराष्ट्रापासून मी दूर राहातो. त्यामुळेच की काय मला त्याचा कमालीचा अभिमान वाटतो. आपल्याकडील वर्तमानपत्रें, मासिकें कधी कधी वाचायला मिळतात. बरेचदां कांहीं मंडळी भेटतात. तेव्हांहि आपल्याकडील थोडी-बहुत माहिती कळते.

आपण महाराष्ट्रीय मंडळी बुद्धिवादी मानसन्मानानें राहाणारी. गेल्या पिढीपर्यंतचा नोकरीचा विशेषतः सरकारी नोकरीतील मानमरातब अन् भरपूर पगार आतां राहिले नाहीत. सहजच नवीन क्षेत्रांत चमकण्याचे प्रयत्न होऊं लागलेले दिसतात.

गेल्या २५-३० वर्षांत महाराष्ट्रातील औद्योगिक क्षेत्रातील प्रयत्न वाढत्या प्रमाणावर आढळतात. राजकारण व इतर चळवळी यांतहि पैसा बोलत असल्याचेंच अधिकाधिक प्रत्ययास येत आहे. महाराष्ट्र यशस्वी राजकारण लढवूं पहात असेल तर तें महाराष्ट्र संपन्न होण्याचेंच शक्य आहे. अन् आर्थिक संपन्नता यशस्वी उद्योगधंदे व व्यापार याशिवाय येणें शक्य नाही !

गेल्या तपा-दोन तर्पातील प्रगति स्पृहणीय तर खरीच शिवाय चालू युद्धांत बहुतेक सर्व धंद्यांना विशेषच चलती आलेली दिसते. पण युद्धोत्तर चढाओढीच्या काळांत टिकून राहाण्याची कुवत आली आहे कां त्यांच्यांत ?

महाराष्ट्रीय भांडवलानें, महाराष्ट्रीयानीं चालविलेले बरेच कारखाने आज आहेत. कांहीं चांगल्या नांवारूपासहि चढले आहेत. पण किती ? एकाच कुटुंबातील १०-१२ अधिकारी माणसांनीं चालविण्याएवढेच मोठे ! परदेशांतील व कांहीं परप्रांतीय कारखाने पाहिल्यावर वाटतें कीं आपल्याला अजून कितीतरी मोठे व्हावयाचें आहे, असंच नाही का ! युद्धकाळांत परदेशी चढाओढ नाही; उत्पादनांत नवनवीन अडचणी येत आहेत तरी वाढलेल्या उत्पादन किंमतीच्या मानानें विक्रीची किंमत बरीच येत असल्यानें कारखान्यांना नफाहि बराच येत आहे. या निघ्वळ नफ्याचा विनियोग कंपनीला स्थैर्य आणण्याकडे, उत्पादन वाढविण्याकडे, तयार मालाचा दर्जा सुधारण्याकडे, नवीन सुधारणा आत्मसात् करून घेण्याकडे, संशोधनाकडे करावयाची कीं, धंद्यांत मिळविलेला पैसा त्या धंद्याच्या व्यतिरिक्त इतरत्र—केवळ समाजांत नांव होण्याकरितां—करावयाचा ?

धंद्याला एक तपहि झालें असेल नसेल. मालांत सुधारणा अजून कितीतरी होणें शक्य आहे, आवश्यक आहे. परदेशी

मालाशी टक्कर देण्याकरितां मालाच्या दर्जाप्रमाणेच विक्रीच्या किंमतीतहि कोशीस करणें अगत्याचें व निकडीचें आहे. विक्रीची व्यवस्था मजबूत व भक्कम पायावर अजून करावयाची आहे. धंद्यांतील यश अजून मिळालेलें नाही. त्यांतील मर्म उकलून त्याबाबतचे विचार अजून निश्चितसे झालेले आहेत असें वाटत नाही. अशा स्थितीत केवळ वेळेवर व्याज व ठरव दिव्हिडंड दिल्यानें जनतेचा विश्वास संपादन केल्याचा समाधानाचा पहिला उच्छ्वासहि निघाला नाही तोंच जनतेच्या विश्वासास वेडीला धरून अधिक भांडवल जमा करून, स्वतःच्या धंद्याशीं तादृशहि संबंध नसलेल्या धंद्यांत रकमा ओतण्याचे प्रयत्न प्रशंसनीय किती ठरतील ! कांहीं युरोपियन व देशी कंपन्या एकाच नांवाखाली अनेक प्रकारचे उद्योगधंदे चालवितांना आढळतात. पण त्यांचे व्यापि केवढे, भांडवल केवढे, अधिकारी माणसें किती व कोणत्या दर्जाचीं ? मोठ्या व्यापाला मोठें भांडवल लागतें. युद्धोत्तर काळांत तर धंद्यांतील अधिकारी माणसें अधिकच अनुभवी व मर्मज्ञ असलीं पाहिजेत. अशीं माणसें मिळविण्याची, अन् त्याहून तीं टिकवण्याची कला सोपी नाही, अन् ह्या सर्वांना काळावधीची किमान मर्यादा आहेच कीं नाही ?

महाराष्ट्रीय कारखानदार आहेत; पण महाराष्ट्रीय व्यापारी फारच कमी आहेत. कारखानदाराला त्याच्या मजुरीपेक्षा किती अधिक—कमी द्यावयाचें हें सर्वसाधारणपणें व्यापार्यांकडून ठरविलें जातें ! आपल्याला अजून विक्रीचें तंत्र समजावून द्यावयाचें आहे ! तें पचवावयाचें आहे ! !

आपला
"संजय"

पुणें सेंट. को. बँक, लि.

वरील बँकेची वार्षिक सभा रविवार, ता. २६ सप्टेंबर रोजी भरली होती. व्यक्तिशः सभासदांतर्फे खालील गृहस्थ पुढीलप्रमाणें मते मिळून बोर्डावर निवडून आलेः—श्री. तुळशीबागवाले, ५७२; रावसाहेब खोले, ५५६; श्री. पाटंरे, ५४३; श्री. करंदीकर, ५०३; श्री. ओगळे, ४९१; श्री. बापट, ४७१; श्री. जोशी, ४२१. रावसाहेब खोले व श्री. दादासाहेब दवडी यांची अनुक्रमे अध्यक्ष व उपाध्यक्ष म्हणून एकमतानें निवड झाली. श्री. अभ्यंकर व श्री. आपटे ऑडिटर्स नेमण्यांत आले. भागीदारांस ४३% दिव्हिडंड वांटण्याचें ठरलें.

पुणें पोस्टल को. बँक लि.

वरील बँकेच्या पटावर १,०६६ सभासद असून त्यांचें भाग भांडवल २७,८२२ रुपये आहे. बँकेचा रिझर्व्ह फंड ११,९२५ रुपयांचा आहे. ठेवींचा आकडा ४१३ हजार रुपये असून काटकसर फंड २ लक्ष, ६ हजार रुपये आहे. बँकेनें १ लक्ष, १९ हजारांचीं कर्जे दिलेलीं आहेत, त्यापैकी ६४ हजार रुपये जात-जामीनकीवर, ५०३ हजार रुपये काटकसर फंडाचे तारणावर व ४३ हजार रुपये पोस्टल विमा पॉलिसीचे तारणावर आहेत. बँकेस गेल्या वर्षी २,१२२ रुपये नफा झाला. भागीदारांस ५% दिव्हिडंड मिळेल. अहवालाचे वर्षी बँकेच्या इमारतीचा उद्घाटन समारंभ झाला. बँकेनें धान्याचें दुडान सुरू केळें त्याचा फायदा पोस्ट आणि टेलिग्राफ खात्यांतील ९०० कुटुंबांनीं घेतला. १९-१०-४२ ते ३०-६-४३ या मुदतीत दुकानास १,३८१ रुपये नफा झाला, त्याचा भागीदारांस अंश १% दिव्हिडंडचे स्वरूपांत मिळणार आहे.

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, हारल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

संरक्षण — सुरक्षितता — सेवा
हेंच आमचें ध्येय.

दि औंध म्युच्युअल

लाइफ अॅशुरन्स सोसायटी लि. पुणे.

महाराष्ट्राची पहिली प्रगतिपर विमा संस्था
मेहनती व उत्साही प्रतिनिधि पाहिजेत.
आतांच लिहा:—

मुंबईचे चीफ एजन्ट्स
के. डब्ल्यू. फडके,
फडके गणपतिवाडी, गिरगाव,
बॅक रोड, मुंबई ४.

हेड ऑफिस,
'रामनिवास' लक्ष्मी रोड,
पुणे शहर

विमेदार नि हवाई हल्ला

शत्रुगणकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव घापामून विन-
लडाऊ नागरिकांच्या जीविताला वेगान्या धोक्याचा समवेश विना
पॅलिसीच्या अर्थात हेतो काय व त्यासाठी जादा मिनिटम भरता
लागेल काय ! असा प्रश्न सार्वजनिकच नागरिकांमध्ये चर्चित
जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॅलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला
होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता
जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावतां—

तुमचा नि तुमच्या आतेपटांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्ष:—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि., } वि. ह. देशमुख, बी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मॅनेजर

न्यू इंडिया इंडस्ट्रीज लि.

(Approved Re-traders and Approved Contractors)

२६ लॅमिंग्टन नॉर्थ, मुंबई ११.

अध्यक्ष:—श्री. ग. स. मराठे, अॅक्चुअरी.

महाराष्ट्रांतलील रवराचा प्रमुख कारखाना

★ गिरणीचे रोलर्स

★ रवरी हातमोजे

★ छापखान्यांचे रोलर्स

★ रीमोल्ड टायर्स

★ रवरी वॉशर्स

★ सॉलिड व्हील्स

व इतर रवरी माल तयार होतो.

पु. ग. मराठे

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

हे पत्र पुणे, पेठ मांबुडां घ. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिलें व
रा. श्रीपाद रामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवास,' मांबुडां, घ. नं. १२४११३, पुणे शहर, येथें प्रसिद्ध केले.